

Bukana ya morutabana e e ka ga go ruta “Puiso ya ditlhopha e e kaelwang ke Morutabana”

Shuter & Shooter
PIETERMARITZBURG • JOHANNESBURG • EAST LONDON • CAPE TOWN

Bakwadi le baphasalatsi ba leboga thata bengtokelo ka go re naya tumelelo ya go dirisa tiro ya bona ka mo bukeng e. Re leka ka natla go ikgokaganya le bengtokelo botlhe ba tiro ya bona e tlhagelelang ka mo bukeng e, mme baphasalatsi ba ka itumelela tshedimosetso e e ka thusang go lokisa diphoso tsa go tlogela bengtokelo ba bangwe, mo dikgatisong tse di latelang.

KE TLOLOMOLAO GO DIRA KGATISO KGOTSA GO KOPISA NNGWE YA DITSEBE TSA BUKA E KWA NTLE GA TETLO—KOPISO E E KWADILWENG YA BENG.

Shuter & Shooter Publishers (Pty) Ltd
Shuters House, 110 CB Downes Road, Pietermaritzburg 3201, KwaZulu-Natal, South Africa
PO Box 61, Mkondeni 3212, KwaZulu-Natal, South Africa

Copyright © Shuter & Shooter Publishers (Pty) Ltd 2022

First edition 2023

OS1000835

BUKA YA PUISO YA DITLHOPHA E E KAELWANG KE MORUTABANA

Ditokelo tsa buka e di bolokesegile. Ga gona karolo ya buka e e tlaa boelediwang go phasaladiwa, ya bolokiwa kgotsa ya itsisiwe mo mabakeng a go tsaya se se neng se dirisiwa le go netefatsa gore se tlaa dirisiwa gape. Kgotsa e fetolelwe kwa mokgweng mongwe wa bofaratlhatlha, go baakangwa, go dira dikgatiso le go rekota kgotsa sengwe, kwa ntle le tetla e e kwadilweng e e dirilweng pele go tswa go mophasalatsi. Mongwe le mongwe yo a ikamanyang le tetla nngwe le nngwe ya tiro e e mabapi le phasalatso e, o tlaa arabela ditatofatso tsa bosenyi le ditshenyegelo tsa dingongorego tsa semmuso.

Printed by Paarl Media paarlmedia, a division of Novus Holdings
xxxx

Diteng

Nono o kwa bookelong 1

Re a ba rata 10

Re tswelela pele 19

Nonyane Senwamaši 27

Sekgantshwane sa Kgosi 36

Dithamalakwane tsa ga Nono 45

Matseno

Bukana e, e tlile go thusa morutabana go dirisa motseletseleng wa rona wa dibuka tsa puiso ka ditlhopha, e gape e arogantsweng ka dikgato. Mo motseletseleng o wa dibukana, go na le medumopuo ya mmala o mošibidu o o dirisiwang ke barutwana ba Mophato wa 1, mme ba le mo kgatong ya bobedi ya puiso. Barutabana ba tla thusiwa ka dithuto tse ba di latelang letsatsi lengwe le lengwe go thusa barutwana ba ba leng mo kgatong ya bobedi ya go buisa. Nngwe ya dikgoreletsi tsa puiso e e kaelwang ya ditlhopha ke go sa nne le nako e e lekaneng ya go baakanyetsa mothale o wa puiso.

Ka fa tlase go latela dikgato tse di tshwanetseng go tsewa ke morutabana yo o dirisang dibukana tsa Kgato ya bobedi:

Latela dikgato tse:

- Netefatsa gore o dirisitse Tekanyetso ya go sa le gale ya puiso (EGRA) kgotsa ruburiki go tlhama ditlhopha.
- Netefatsa gore o naya morutwana mongwe le mongwe tšhono ya go araba kgotsa go buisa.
- Morutwana mongwe le mongwe a newe tšhono gangwe le gape.

Buka 1: Nono o kwa bookelong — Kgato ya 4

Buka e, ke ya barutwana ba ba leng mo mophatong wa 1, mme ba le mo **kgatong ya bone** ya go buisa.

Go baakanyetsa thuto

Dira karata ka lebokoso, e e kwadilweng setlhogo sa buka, ka mokwalo o o bonagalang sentle:

Nono o kwa bookelong

Kwala mafoko a maswa le a a dirisitsweng gantsi mo lebokosong. Mokwalo e nne o o bonagalang sentle:

Mafoko a maswa	Mafoko a a dirisitsweng gantsi
phaphama	Kuku
itsesa	Baile
tlhoname	Nono
eletsa	botlhe
eleletsa	bana
mafatsheng	
mokwatla	
konopo	
ipaakantse	
tobediwang	
lerapo	
dingaka	
iphitlha	
bookelong	

Thuto ya 1

Tlotla le barutwana ka ga bokafantle jwa buka.

- Botsa: Kana leina la katse ke mang?
- Ke eng se se dirang gore Nono a iphitlhele a ya kwa ngakeng, ikgopotse ka diteng tsa buka e re e buisitseng e e reng "Nono o fitlha kwa gae".

Bonela pele gore go tlile go buiwa ka ga eng mo kgannyeng e.

Tlhagisa gape setlhogo sa buka **"Nono o kwa bookelong"**

Bula tsebe e e latelang.

Tlhalosa jaana: Buka eno, ke ya ntlha (1) mo kgatong ya bone (4) ya puiso mo mophatong wa 1. Go santse go na le tse dingwe gape di le tlhano (5) tse re tlileng go di buisa morago ga e.

Tlhalosa gape se: E kwadilwe ke ba ga Shuter & Shooter, KwaZulu-Natal ka ngwaga wa 2019. Ba supetse le nomoro ya buka (ISBN).

Bula tsebe ya 1

- Botsa: Ke sejanaga sa eng se?
- Se lebisitse kwa kae?
- Jaanong ke bomang mo teng ga sona?

Ba supetse lefoko "phaphama" o tlhalose bokao jwa lona.

Bula tsebe ya 2 le 3

- Botsa: Jaanong go diragala eng?
- Ba bua ka ga eng?
- A Nono o setse a boile?

Ba bontshe maina a:, "itsese" le "tlhoname," o be o a tlhalose.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 4 le 5

- Botsa: Ke eng se se lebegang jaaka karata se? Ke karata ya eng wena fa o nagana?

Ba supetse mafoko a" le "eleletsa", "fole". Tlhalosa mafoko a.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 6 le 7

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- O nagana gore goreng diphologolo di robetse mo bookelong?

Leba Kuku, Baile le bana. Ba ya kae gape be tshwere eng?

- Botsa: A wena o kile wa ya go lekola motho kwa sepetlele?

Ba supetse lefoko le: "eletsa" Ba neye bokao jwa lona.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Ba itsese gore gompieno le tlile go felela fano, mme le tlile go tswelela mo nakong e e tlang.

Thusa barutwana go reetsa gore mafoko a a mo setlhogong a makae le go a phaphathela matsogo ka mokgwa o o nepagetseng:
Nono/ o/ kwa/ bookelong/mafoko a le 4.
Ba thuse gape go kgaoganya mafoko ka medumopuo.
Nono > N/o/n/o/ - medumopuo e le 4
o > o/ - modumopuo o le 1
kwa > kw/a/ -medumopuo e le 2
bookelong > b/o/o/k/e/l/o/ng? _ medumopuo e le 8

Ba neele tiro fa ba ya go nna fa fatshe.

Tirwana

Ba thuse go lemoga medumopuo e e bopileng mafoko a. Ba latele sekao:
"bookelong"- b/o/o/k/e/l/o/ng/

Mafoko	Mafoko a a arogantsweng ka medumopuo
bookelong	b/o/o/k/e/l/o/ng/
eletsa	
fole	
itumeletse	
tlotlele	
itsese	
tlhoname	
phaphama	

Thuto ya 2

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nono o kwa bookelong"**.

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 6 le 7 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng.

- Botsa: Kana Nono le diphologolo tse dingwe ba robaletse eng kwa sepetlele?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 8 le 9

- Botsa: O nagana gore go diragala eng jaanong?
- O nagana gore Kuku, Baile le bana ba raya Nono ba reng?
- O nagana gore ba itumeletse go bona Nono? Bana ba ga Nono tsona di ikutlwa jang fa o nagana?

Ba supetse mafoko "**tlotlela**" le "**mafatsheng**" o be o a tlhalose.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 10 le 11

- Botsa: O nagana gore Nono ena o raya ditsala le bana a reng? Bana bona ba bua ka ga eng?

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 12 le 13

- Botsa: Go diragala eng jaanong fa?
- O nagana gore Nono o ukutlwile jang fa a bona bana ba gagwe, Kuku le Baile?

Ba supetse mafoko "**thulamela**" le "**kagiso**" o be o a tlhalose.

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng fa ba sena go tswa mo bookelong.

Bula tsebe ya 14 le 15

- Botsa: Jaanong boKuku ba ile kae? A ba tlile le Nono? Tlhalosa gore go diragetse eng.
- Yo o ka fa teng ena ke mang?

Ba supetse polelwana **"ba tsositse modumo"** le lefoko **"boela"**, o be o ba neele bokao.

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
phaphama	tsoga mo borokong/ thanya
bookelong	kwa batho ba isiwang teng fa ba lwala thata.
itsese	neela motho kitso ka sengwe
tlhoname	go bontsha o utlwile botlhoko
tlotlele	tseele dikgang
ipaakantse	go nna o letile se se ka nnang sa diragala
kagiso	maemo a a se nang modumo, a a itumedisang
boela	go ya gape kwa o neng o le teng.
fole	go nna botoka morago ga bolwetse.
mafatsheng	mafelo a a kwa kgakala a re sa a itseng
thulamela	go tlelwa ke boroko

Thuto ya 3

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nono o kwa bookelong".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, kana re felelleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 14 le 15 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng mo thutong e e fetileng.

- Botsa: Kana Kuku, Baile le bana ba ne ba tswa kwa kae?

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 16 le 17

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- O nagana gore ngaka e tlile go raya Nono e reng?
- A ngaka e tlile go golola Nono a re o fodile kgotsa o santse a tlile go nna nako e telele mo bookelong?

Ba supetse polelwana "le le utlwileng botlhoko" o be o e tlhalose.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 18 le 19

- Botsa: Jaanong ngaka e raya Nono e reng?
- Jaanong ba mo dirang e kete ba a mo goga jaana?

Ba supetse mafoko "konopo" le "tobediwang", o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 20 le 21

- Botsa: Jaanong ditsala le bana ba dira eng?
- O nagana gore gompieno ba tla boela gae le Nono?
- Ngaka e rileng ka bolwetse jwa ga Nono?

Ba supetse mafoko "**golola**" le "**itsamaisa**", o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Ba bolelele gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang, le bone gore kwa bofelong go tlile go diragala eng.

Thuto ya 4

Ba itsese gore go simolola mo thutong e, le tlile go buisa.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nono o kwa bookelong".**

Ba buisetse setlhogo sa buka.

Bula tsebe 1

Ba buisetse dipolelo di le tharo.

- Botsa: Ke eng se se neng se dira gore go se nne ope yo o buang?
- A matlhagatlhaga a go bina a ne a fedile?
- Jaanong ba ya kae? Ba pagame eng?

Ba gopotse lefoko "phaphama".

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 2 le 3

A morutwana 1 a buise mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Kana ba bone Nono kwa kae le gona jang?

A morutwana 2 a buise mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Goreng bana ba Nono ba lebile o kare ba itse gore go diragetseng?

Ba supetse letshwao la khutlo (.) o tlhalose le tiriso ya lona.

Bula tsebe 4 le 5

A morutwana 3 a buise polelo e e leng mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Goreng ba eleletsa Nono gore a fole ka bonako?
- Se bidiwa eng se ba se kwadileng se e keteng lekwalo se?
- A go na le yo a kileng a bona karata ya go eleletsa motho phôlô ya ka bonako?

A morutwana 4 a buise polelo e e leng mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Legakabe le ba thusitse jang?

Bula tsebe 6 le 7

A morutwana 5 a buise mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Nono o tlile go ya leng kwa gae?

A morutwana 6 a buise mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Ke mang yo o gopolang gore Nono o tserwe jang ka letsatsi la konsarata ya diphologolo?
- Ba gopotse lefoko "eleletsa".
- Botsa: O nagana gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng?

Bula tsebe 8 le 9

A morutwana 7 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 8.

- Botsa: "go tlotlela" go kaya eng?

A morutwana 8 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 8.

- Goreng Nono a lela?

A morutwana 9 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 9.

- Botsa: "Batho ba re sa ba itseng ke bomang? Goreng go twe ba kotsi?

Botsa: O nagana gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng?

Bula tsebe 10 le 11

A morutwana 10 a buise mo tsebeng ya 10.

- Botsa: A o santse o gakologelwa mafelo a ba neng ba batla Nono kwa go ona? Ke afe?

A morutwana 11 a buise mo tsebeng ya 11.

- Botsa: Ke bomang ba tshwanetseng go itsesiwa ka kgang ya ga Nono?
- Goreng batho botlhe ba tshwanetse go itse ka kgang e ya ga Nono?

Bula tsebe 12 le 13

A morutwana 12 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 12.

- Botsa: A ba setse ba tsamaya jaanong?
- Ba ikutlwile jang fa ba bona Nono?

A morutwana 13 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Ba re kitso ya Nono e ka ba thusa jang?

A morutwana 14 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 13.

- "Go thulamela" ke go dira eng?

A morutwana 15 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Fa o re "o ne a nna le kagiso" o kaya eng?
- A o kile nna nako e telele o sa bone mmaago? Fa o mmona gape, go nnile jang?

Ba itsese gore le tla tswelela mo nakong e e tlang le utlwe gore Kuku, Baile le bana ba tlile go dira eng fa ba fitlha kwa gae.

Ba thuse o ba gopotse malepa a menwana:

Kgonojwe

- Fa o buisa polelo, o tlogele lefoko le o sa le itseng, o buise a mangwe.

Supabaloi

- Supa o be o lebelele ditshwantsho le setlhogo.

- Go na le dikarolwana tsa mafoko tse o sa kgoneng go di buisa.

Podile

- Kapodisa mafoko ka medumopuo.

Monnyennye

- Kopa morutabana go go thusa ka lefoko.

Thuto ya 5

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nono o kwa bookelong".**

Bula tsebe 12 le 13 (poeletso)

- Botsa: Kana re feleleditse ditsala le bana ba bona ba dira eng?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 14 le 15

A morutwana 16 a buise mo tsebeng ya 14.

- Botsa: A ditsala le bana ba itumetse?

A morutwana 17 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Goreng ba tlotlela kwa godimo?

A morutwana 18 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 15.

- Ba tlotla ka ga eng?
- Ba dirile eng fa ba fetsa go ja dijo tsa maitseboa?

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 16 le 17

A morutwana 19 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Fa o nagana, goreng mokwatla wa ga Nono o le botlhoko?
- Wena o ka ikutlwa jang fa mongwe a ka tshaba ka wena jaaka ba dirile ka Nono?

A morutwana 20 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Fa go twe o robala ka letlhakore, ke fa o robetse jang?

Ba gopotse lefoko "letlhakore" o be o le tlhalose.
A morutwana 21 a buise mo tsebeng ya 17.

- Go raya eng gore "le le utlwileng botlhoko"?

Ba gopotse polelwana "le le utlwileng botlhoko".

Bula tsebe 18 le 19

A morutwana 22 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 18.

- Botsa: A Nono a ka kgona go tsamaya ka maoto a gagwe?

A morutwana 23 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 18.

- Botsa: A o kile wa bona setilo sa go tsamaya?

A morutwana 24 a buise mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Ke setilo se se ntseng jang se se nang le konopo?
- Konopo e, ke ya go dirang?
- Ba gopotse lefoko "tobediwang" le gore kana le kaya eng.

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 20 le 21

A morutwana 25 a buise mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Go raya eng go "golola"?

A morutwana 26 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 21.

- O nagana gore Nono o ikutlwa jang jaaka a tlile go tsamaya ka setilo?

A morutwana 27 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 21.

- Botsa: O nagana gore ditsala le bana ba ga Nono ba e tsaya jang kgang e ya setilo se se tlileng go fiwa Nono?

Bula tsebe 22

A morutwana 28 a buise mo tsebeng ya 22.

- A Nono o santse a robetse kwa bookelong?
- O nagana gore o tlile go gololwa leng?
- Ke eng se se mo letsgong le mo mogatleng?

Ba itsese gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang fa le tlile go diragatsa kgang.

Thusa barutwana go aroganya mafoko ka medumopuo. Ba lemose gore mafoko otlhe a, a na le modumopuo wa ts mo go ona, mme ba kwale modumopuo o wa ts ka mmala o mošibidu:

Tirwana

Ba phaphathe matsogo fa ba ntse ba a buisa:
robetse > r/o/b/e/ts/e/

Mafoko	Mafoko a a bontshang medumopuo. A kwale ka mmala o mošibidu
robetse	r/o/b/e/ts/e/
diragetseng	
eleletsa	
itumetse	
tsaya	
itseng	
tsamaile	
ipaakantse	
kitso	
ditsala	
tsositse	

Thuto ya 6

Ba gopotse setlhogo sa buka le tatelano e e nepagetseng ya ditiragalo.

Bua jaana: Gompieno re tlile go diragatsa kgang e re e buisitseng.

Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna badiragatsi ba rona? Nono, Kuku, Baile, ngaka le mooki.

Ke bomang ba tlileng go nna ditsuenyane, dintšwanyana le dikatsana?

Ke mang a tlileng go tlotla kgang?

Ba gopotse gore ba e seng badiragatsi, ba tlile go tshegetsa ba ba diragatsang.

Tirwana

A motshameko o simologe jaanong. Ba thuse go araba dipotso ka ga kgang.

Araba dipotso tse ka go tlhopha karabo e e maleba ka fa mojeng:

Dipotso	Dikarabo
Ke mang modiragatsi yo o botlhokwa mo kgannyeng e?	Kuku/Baile/ Nono/ Legakabe/Ngaka
Ke eng se re ithutileng sona mo kgannyeng e?	O tshabe fa o bona batho ba o sa ba itseng, ba ka dira madi ka wena/ Diphologolo di tshwanetse go tlhokomelwa.
Ke eng e e neng e utlwile botlhoko mo mmeleng wa Nono?	Mogatla/ Mokwatla/ letlhakore.
Fa o nagana, banna ba ba gobaditseng Nono ba kae?	Ba kwa kgolegelong/ Ba kwa polaseng/ Ba kwa bookelong.
Kgang e felela jang?	Nono o ne a boela kwa gae/ Nono o setse a tlile go tsamaya ka setilo se se tobediwang.

Buka 2: Re a ba rata

Buka e, ke ya barutwana ba ba leng mo mophatong wa 1, mme ba le mo **kgatong ya bone** ya go buisa.

Go baakanyetsa thuto

Dira karata ka lebokoso, e e kwadilweng setlhogo sa buka, ka mokwalo o o bonagalang sentle:

Re a ba rata

Kwala mafoko a maswa le a a dirisitsweng gantsi mo lebokosong. Mokwalo e nne o o bonagalang sentle:

Mafoko a maswa	Mafoko a a dirisitsweng gantsi
kgothatsa	Kuku
ikemiseditse	Baile
nkgolola	Nono
baeng	lelapa
tlhokang	bana
puso	
tlhagelela	
marekelong	
tlhokomelegile	

Thuto ya 1

Tlotla le barutwana ka ga bokafantle jwa buka.

- Botsa: Ke bomang ba? A le santse le gopola ditsala go tswa mo dibukeng tse re setseng re di buisitse?
- Ke eng se se dirang gore Nono a tsamaye ka setilo?,

Bonela pele gore go tlile go buiwa ka ga eng mo kgannyeng e.

Tlhagisa gape setlhogo sa buka "**Re a ba rata**"

Bula tsebe e e latelang.

Tlhalosa jaana: Buka eno, ke ya bobedi (2) mo kgatong ya bone (4) ya puiso mo mophatong wa 1. Go santse go na le tse dingwe gape di le nne (4) tse re tlileng go di buisa morago ga e.

Tlhalosa gape se: E kwadilwe ke ba ga Shuter & Shooter, KwaZulu-Natal ka ngwaga wa 2019. Ba supetse le nomoro ya buka (ISBN).

Bula tsebe ya 1

- Botsa: Go diragala eng fa?
- Nono o kwa kae jaanong?
- Ditsala tsa ga Nono tsona di kwa kae?
- Nono goreng a ntse mo setilong?
- Kana setlhogo sa kgang e, ke mang?

Ba supetse lefoko "kgothatsa" o tlhalose bokao jwa lona.

Bula tsebe ya 2 le 3

- Botsa: Jaanong go diragala eng? O bona eng?
- Nono, ditsala tsa gagwe le bana ba bona ba kwa kae jaanong?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 4 le 5

- Botsa: Nono jaanong o dira eng mo godimo ga setilo?
- Goreng a eme ka dinao, a o setse a fodile?

Ba supetse mafoko "botoka" le "nkgolola". Tlhalosa mafoko a.
A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 6 le 7

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- O nagana gore ngaka le mooki ba raya Nono ba reng?
- Jaanong ba ya kae le ena?
- Ba supetse mafoko "tletsetletse" le "makala". Tlhalosa mafoko a.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Ba itsese gore gompieno le tlile go felela fano, mme le tlile go tswelela mo nakong e e tlang.

Thusa barutwana go reetsa gore mafoko a a mo setlhogong a makae le go a phaphathela matsogo ka mokgwa o o nepagetseng:

Re>

a >

ba >

rata >

Tirwana

Ba thuse go lemoga medumopuo e e bopileng mafoko a. Ba latele sekao:

"bookelong"- b/o/o/k/e/l/o/ng/

Mafoko	Mafoko a a arogantsweng ka medumopuo
ikemiseditse	i/k/e/m/i/s/e/d/i/ts/e
rata	
goeletsa	
botoka	
mokwatleng	
nkgolola	
makala	
tletsetletse	
kgothatsa	
marekelong	

Thuto ya 2

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.
Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re a ba rata".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, re felelleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 6 le 7 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng.

- Botsa: Kana Nono o ne a makaditswe ke eng fa a fitlha kwa gae?

Ba gopotse lefoko **"tletsetletse"**

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 8 le 9

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- O nagana gore ba a opela kgotsa ba a goeletsa?

Ba supetse mafoko **"itumetse"** le **"baeng"** o be o a tlhalose.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 10 le 11

- Botsa: O nagana gore ditsala tse tharo tse, di tlotla ka ga eng?
- Ba supetse polelwana e: "madi a puso". Tlhalosa gore e kaya eng.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 12 le 13

- Botsa: Go diragala eng jaanong fa?
- O nagana gore ba kwa lefelong lefe le gona go diragala eng?
- Fa o lebelela setshwantsho, ke dikantoro tsa bomang tse?

Ba supetse polelwana: "ba ba tlhokang" o be o e tlhalose.

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng fa ba sena go tswa mo bookelong.

Bula tsebe ya 14 le 15

- Botsa: Kuku o tshotse eng? O dira eng ka yona?
- Jaaka ba bua le monna yo, ba reng mo go ena? Goreng o rialo?

Ba supetse dipolelwana "ba ba nang le bogole "ba tlhokomelegile"le lefoko "Rra", o be o ba neele bokao.

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
marekelong	lefelo le re rekang mo golona dilwana tse re di tlhokang kwa malapeng a rona
kgothatsa	go bua mafoko a a digang pelo mo mothing yo o latlhegetsweng ke tsholofelo.
ikemiseditse	ikaeletse/ iteka ka thata yotlhe e o nang nayo.
nkgolola	letlelela motho go ya gae morago ga go nna a tsaya kalafi kwa bookelong.
makala	gakgamala
tlhokang	se nang sepe
puso	batho ba ba tshwereng naga, ba e direla melao.
tletsetletse	go ya kwa godimo le kwa tlase
tlhokomelegile	tsholegile sentle

Thuto ya 3

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re a ba rata".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, kana re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 14 le 15 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng mo thutong e e fetileng.

- Botsa: Kana Kuku, Baile le bana ba ne ba tswa kwa kae?

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 16 le 17

- Botsa: Ditsala di kwa kae jaanong?
- Ba tlile go dira eng mo lefelong le?

Lebang mo tsebeng ya 17. Ba dira eng ka matsogo jaanong?

Ba supetse polelwana: **"bogole jo bo tseneletseng"** le mafoko **"bokgoni"** le **"itumelela"** o be odi tlhalose.

Bula tsebe ya 18 le 19

- Botsa: Ke eng tse? Di dirilwe ke mang? Goreng o rialo?

Ba supetse mafoko **"kgatlhisa"** le "**setšhaba",** o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 20 le 21

- Botsa: Bathong! Jaanong ditsala di dira eng le batho ba le bantsi jaana?
- O nagana gore ba ba neela eng?

Ba supetse mafoko **"kgatlhisa"** le "**setšhaba",** o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Ba bolelele gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang, le bone gore kwa bofelong go tlile go diragala eng.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
tsweletsa	go nna o dira sengwe se se setseng se simolotswe
setšhaba	baagi
thusege	bone thuso
bokgoni	kitso ya go dira sengwe
kgatlhisa	itumedisa
dikuranteng	makwalodikgannyeng
lebogiwa	go neelwa sengwe gonne o dirile selo se sentle
tlhokomelegile	tshwerwe sentle

Thuto ya 4

Ba itsese gore go simolola mo thutong e, le tlile go buisa.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re a ba rata"**.

Ba buisetse setlhogo sa buka.

Bula tsebe 1

Ba buisetse dipolelo di le tharo.

- Botsa: Mooki yo, o thusa Nono ka go dira eng?

Ba gopotse lefoko **"kgothatsa".**

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 2 le 3

A morutwana 1 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Ke eng se Nono a ikemiseditseng go se ithuta?

A morutwana 2 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 2.

- Botsa: A go atlega ke selo se se monate?

Ba supetse letshwao la phegelwana (,) o tlhalose le tiriso ya lona.

A morutwana 3 a buise mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Ke eng se go tweng Nono o ne a se rata?

Bula tsebe 4 le 5

A morutwana 4 a buise polelo e e leng mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Mokwatla ke karolo efe mo mmeleng?
- Kana mokwatla wa ga Nono o rileng?

Ba supetse lefoko **"nkgolola"** o be o le tlhalose.

A morutwana 5 a buise mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Ke eng se? A ke pina kgotsa mogolokwane?

Bula tsebe 6 le 7

A morutwana 6 a buise mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Go a bo go diragala eng fa re raya motho re re "O tsamaye sentle"?

A morutwana 7 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Nono o fitlhetse go na le mang kwa gae? A o setse a fodile?

A morutwana 8 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 7.

Go kaya eng gore **"tletsetletse"?**

Bula tsebe 8 le 9

A morutwana 9 a buise mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Batho ba itumeletse eng jaaka ba opela jaana?

A morutwana 10 a buise mo tsebeng ya 9.

- Botsa: Go raya gore batho ba, ba tlile go dira eng mo legaeng la ga Kgogo?

Botsa: O nagana gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng?

Bula tsebe 10 le 11

A morutwana 11 a buise mo tsebeng ya 10.

- Botsa: Goreng Nono a tshwanetse go ya go kopa tshegetso ya madi a puso?

A morutwana 12 a buise mo tsebeng ya 11.

- Botsa: Tshegetso ya madi a puso e kaya eng?

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 12 le 13

A morutwana 13 a buise mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Wena fa o ka bona madi, o ka ikutlwa jang?

A morutwana 14 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Ba re ba tlile go dirisa jang madi a ba tlileng go a bona?

A morutwana 14 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.

- Botsa: "Ba ba tlhokang" go kaya eng?

Ba itsese gore le tla tswelela mo nakong e e tlang.

Ba thuse o ba gopotse malepa a menwana:

Kgonojwe

- Fa o buisa polelo, o tlogele lefoko le o sa le itseng, o buise a mangwe.

Supabaloi

- Supa o be o lebelele ditshwantsho le setlhogo.

- Go na le dikarolwana tsa mafoko tse o sa kgoneng go di buisa.

Podile

- Kapodisa mafoko ka medumopuo.

Monnyennye

- Kopa morutabana go go thusa ka lefoko.

Thuto ya 5

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re a ba rata".**

Bula tsebe 12 le 13 (poeletso)

- Botsa: Kana re feleleditse go diragala eng mo kgannyeng?
- Kana ba re ba tlile go dira eng ka madi?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 14 le 15

A morutwana 15 a buise mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Jaanong go tloga fa, ba tlile go tsamaela bomang?

A morutwana 16 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Monna yo o ntseng fa fatshe yo, e le gore ke mang?

A morutwana 17 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 15.

- Monna yo, o ntse le mang? O nnetse eng?

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 16 le 17

A morutwana 18 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 16.

- Botsa: BoKgogo ba ne ba dira eng ka batho ba ba tlhokang thuso?
- Wena o ka ikutlwa jang fa mongwe a ka tshaba ka wena jaaka ba dirile ka Nono?

A morutwana 19 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Batho ba ba tlhokang, ba ne ba isiwa kae?

A morutwana 20 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 17.

- "Bokgoni" ke eng?

A morutwana 21 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 17.

- Goreng go bula sekolo sa bokgoni go ne go le botlhokwa jaana mo go bona?

Bula tsebe 18 le 19

A morutwana 22 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Ke ditiro tsa bomang tse di kgatlhisang?

A morutwana 23 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Ke eng se se neng se rekwa?

A morutwana 24 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Go ne ga diragala eng ke setšhaba?

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 20 le 21

A morutwana 25 a buise mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Nono, Kuku le Baile ba ne ba tlotlomaletswa eng?

A morutwana 26 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 21.

- A wena o kile wa tlotlomadiwa?
- O ne o dirile eng? O ne wa ikutlwa jang?

A morutwana 27 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 21.

- Botsa: "Kuranta" ke eng?

Bula tsebe 22

A morutwana 28 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 22.

- Botsa: Ba ne ba itumedisitswe ke eng?

A morutwana 29 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 22.

- Botsa: "Go thulamela" ke go dira eng?
- Kgang e fedile go diragala eng?
- Setlhogo sa kgang se tsamaisana jang le ditiragalo?
- Ke bomang ba ba ratiwang?

Ba itsese gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang fa le tlile go diragatsa kgang.

Thusa barutwana go aroganya mafoko ka medumopuo. Ba lemose gore mafoko otlhe a, a na le modumopuo wa ts mo go ona, mme ba kwale modumopuo o wa ***ts*** ka mmala o mošibidu:

Tirwana

Ba phaphathe matsogo fa ba ntse ba a buisa:
kgothatsa > k/g/o/t/h/a/t/s/a/

Mafoko	Mafoko a a bontshang medumopuo. A kwale ka mmala o mošibidu
kgothatsa	k/g/o/t/h/a/t/s/a/
tsamaya	
ikemiseditse	
eletsa	
goeletsa	
tletsetletse	
itumetse	
fetsa	
itsamaisa	
thulametse	

Thuto ya 6

Ba gopotse setlhogo sa buka le tatelano e e nepagetseng ya ditiragalo.

Bua jaana: Gompieno re tlile go diragatsa kgang e re e buisitseng.

- Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna badiragatsi ba rona? Nono, Kuku, Baile, ngaka.
- Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna ditsuenyane, dintšwanyana le dikatsana le batho ba ba neng ba opela fa Nono a boa?
- Botsa: Ke mang yo o tlileng go tlotlomatsa ditsala le batho ba ba nang le bogole?
- Botsa: Ke mang a tlileng go tlotla kgang?

Ba gopotse gore ba e seng badiragatsi, ba tlile go tshegetsa ba ba diragatsang.

Tirwana

A motshameko o simologe jaanong. Ba thuse go araba dipotso ka ga kgang.
Araba dipotso tse ka go tlhopha karabo e e maleba ka fa mojeng:

Dipotso	Dikarabo
Ke mang modiragatsi yo o botlhokwa mo kgannyeng e?	Kuku/Baile/ Nono/ Legakabe/Ngaka
Ke eng se re ithutileng sona mo kgannyeng e?	O tshabe fa o bona batho ba o sa ba itseng, ba ka dira madi ka wena/ Diphologolo di tshwanetse go tlhokomelwa.
Nono o feleleditse a golotswe leng?	O golotswe fa a setse a filwe setilo/ O golotswe fa mokwatla wa gagwe o setse o le botoka.
Ba dirisitse jang madi a ba a boneng kwa pusong?	Ba ne ba reka ntlo/ Ba ne ba simolola sekolo sa bokgoni.
Kgang e felela jang?	Ba ne ba tlotlomadiwa/ Ba ne ba rekisa dilo tse ba di dirileng, ba nna le madi a mantsi.
Setlhogo sa kgang ke eng?	Nono o kwa bookelong/ Setilo sa ga Nono/ Re a ba rata

Buka 3: Re tswelela pele — Kgato ya 4

Buka e, ke ya barutwana ba ba leng mo mophatong wa 1, mme ba le mo **kgatong ya bone** ya go buisa.

Go baakanyetsa thuto

Dira karata ka lebokoso, e e kwadilweng setlhogo sa buka, ka mokwalo o o bonagalang sentle:

Re tswelela pele

Kwala mafoko a maswa le a a dirisitsweng gantsi mo lebokosong. Mokwalo e nne o o bonagalang sentle:

Mafoko a maswa	Mafoko a a dirisitsweng gantsi
basari	Kuku
tokafatsa	Baile
dikeletso	Nono
lenaane	lelapa
tlhagelela	bana
dibanka	bokgoni
maitemogelo	mabenkele
dikgwebo	
diterena	
moseja	
ikgomotsa	

Thuto ya 1

Tlotla le barutwana ka ga bokafantle jwa buka.

- Botsa: Go diragala eng fa? Goreng o rialo? Lefelo le, ke kwa kae? A o kile wa bona lefelo le le tshwanang le le?
- Fa o nagana, buka e, e tlile go bua ka eng?

Tlhagisa gape setlhogo sa buka "**Re tswelela pele"**

Bula tsebe e e latelang.

Tlhalosa jaana: Buka eno, ke ya boraro (3) mo kgatong ya bone (4) ya puiso mo mophatong wa 1. Go santse go na le tse dingwe gape di le tharo (3) tse re tlileng go di buisa morago ga e.

Tlhalosa gape se: E kwadilwe ke ba ga Shuter & Shooter, KwaZulu-Natal ka ngwaga wa 2019. Ba supetse le nomoro ya buka (ISBN).

Bula tsebe ya 1

- Botsa: Go diragala eng fa?
- Fa o nagana, ditsala di tlotla ka ga eng?
- Kana setlhogo sa kgang e, ke mang?

Ba supetse lefoko **"basari"** o tlhalose bokao jwa lona.

Bula tsebe ya 2 le 3

- Botsa: Jaanong kwa kae fa? Kuku o kwa kae?
- Ba supetse mafoko: "dikeletso", "lenaane", "mafatsheng" le "tlhagelela". Tlhalosa mafoko a.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 4 le 5

- Botsa: Jaanong ba ya kae? Goreng o rialo?
- Ba supetse mafoko: "tokafatsa"le "bokgoni", o tlhalose le polelwana "mabenkele a meriri" o be o neele bokao.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 6 le 7

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- O nagana gore boKuku ba kwa kae?
- Motho yo a nang le Kuku yo, a reng?
- Ba supetse mafoko a: "rralebenkele", "galefile" le "iketla". Tlhalosa mafoko a.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Ba itsese gore gompieno le tlile go felela fano, mme le tlile go tswelela mo nakong e e tlang.

Thusa barutwana go reetsa gore medumopuo e mekae mo mafokong a a mo setlhogong le go e phaphathela matsogo ka mokgwa o o nepagetseng:

Re tswelela pele > mafoko a le mararo (3)

Medumopuo

Re > R/e/ > 2

tswelela > t/s/w/e/l/e/l/a/ > 8

pele > p/e/l/e/ > 4

Tirwana

Ba thuse go lemoga medumopuo e e bopileng mafoko a. Ba latele sekao:
"bookelong"- b/o/o/k/e/l/o/ng/

Mafoko	Mafoko a a arogantsweng ka medumopuo
tswelela	t/s/w/e/l/e/l/a/
basari	
tokafatsa	
dikeletso	
duelela	
lenaane	
morutabana	
tlhagelela	
ngongorega	
dithuto	

Thuto ya 2

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.
Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re tswelela pele".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 6 le 7 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng.

- Botsa: Kana re rile go kaya eng fa go twe "ba bangwe ba a ngongorega"?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 8 le 9

- Botsa: Jaanong o nagana gore ba kwa kae?
- Jaaka ba bua le barutwana ba, ba ba raya ba reng??

Ba supetse mafoko **"maitemogelo"** le **"palelwa"** o be o a tlhalose.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 10 le 11

- Botsa: O nagana ba kwa kae jaanong?
- Ke bomang ba ba nang nabo ba, le gona ba ba raya ba reng?
- Ba supetse dipolelwana e: "ba kgaogane kitso" le "ba ba nang le mabenkele a meriri". Tlhalosa gore di kaya eng.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 12 le 13

- Botsa: Go diragala eng jaanong fa?
- Ke mang mosadi yo? O nagana gore a reng?

Ba supetse mafoko a: **"bareki", "tsweletse"** le polelwana e: **"ba tshwaragana ka matsogo"** o be o ba neele bokao.

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng fa ba sena go tswa mo bookelong.

Bula tsebe ya 14 le 15

- Botsa: Go diragala eng jaanong? Goreng o rialo?

Ba supetse mafoko a: **"dikgwebo"** le **"fitlhela"** o ba neele le bokao jwa ona.

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
basari	madi a a neelwang barutwana ba ba dikobo di khutshwane go tsweletsa dithuto tsa bona.
tokafatsa	go dira gore maemo a nne botoka.
dibanka	mafelo a go baya madi a sireletsegile.
tlhoka	go sa nne le sengwe.
ngongorega	bua se se sa go kgotsofatseng.
rralebenkele	motho yo o nang le lebenkele.
bareki	batho ba ba tlileng go reka.
ntlafatsang	dira gore selo se nne sentle.
bokhutlong	pheletsong

Thuto ya 3

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re tswelela pele".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, kana re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 14 le 15 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng mo thutong e e fetileng.

- Botsa: Kana re rile go diragala eng fa?

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 16 le 17

- Botsa: Ao, jaanong ke fa kae fano?Go diragala eng jaanong?
- E le gore ba etela kwa moseja kgotsa ba ile go rekisa dilwana tsa bona koo?

Ba supetse polelwana: **"kwa moseja wa mawatle"** o be o tlhalose gore ke kwa kae.

Bula tsebe ya 18 le 19

- Botsa: Ke dintlo tsa bomang tse? A di a rekiswa kgotsa ba di rekile wena fa o nagana? Goreng o rialo?

Ba supetse mafoko **"bogodu"** le "**eletsa",** o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 20 le 21

- Botsa: Bathong! Jaanong goring ditsala le ban aba robetse?
- A go bosigo kgotsa ba ikhuditse fela?

Ba supetse mafoko **"ikgomotsa"," tlhatlhobe" "siamisa"** le "**bilediwa",** o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Ba bolelele gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang, le bone gore kwa bofelong go tlile go diragala eng.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
tsweletsa	go nna o dira sengwe se se setseng se simolotswe
setšhaba	baagi
barekisi	batho b aba rekisang
diterena tse di lebelo	diterena tse di tabogang ka bonako.
eletsa	galela sengwe se o se nang sona
siamisa	baakanya
mokwatla	mokokotlo

Thuto ya 4

Ba itsese gore go simolola mo thutong e, le tlile go buisa.

Ba gopotse setlhogo sa buka **“Re tswelela pele”.**

Ba buisetse setlhogo sa buka.

Bula tsebe 1

Ba buisetse mo tsebeng ya 1.

- Botsa: Basari ke eng? O tla tsweletsa jang setšhaba?

Ba gopotse lefoko **“basari”.**

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 2 le 3

A morutwana 1 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Keletso ya bona e ne e le efe?

A morutwana 2 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Mo lenaaneng go ne go na le eng?

Ba supetse letshwao la phegelwana (,) o tlhalose le tiriso ya lona.

A morutwana 3 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Ke mang yo o tlileng go duelela baithuti?

A morutwana 4 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 3.

- Botsa: ba ne ba tsaya kae madi a go duelela baithuti bano?

A morutwana 5 a buise polelo e e latelang gona mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Go tlhagelela go kaya eng?
- Ba gopotse lefoko “tlhagelela”.

Bula tsebe 4 le 5

A morutwana 6 a buise polelo e e leng mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Fa motho a re“ba fetsa dithuto tsa bona” o kaya eng?

A morutwana 7 a buise polelo e e latelang gona mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Ke bomang b aba simolotseng mabenkele a meriri la dibanka?

A morutwana 8 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Ke batho ba ba ntseng jang ba go tweng ba na le bokgoni?

Ba gopotse lefoko **“bokgoni”.**

A morutwana 9 a buise polelo e e latelang gona mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Go tewa eng fa go twe “kwa mafatsheng a mangwe? ”
- A mo nageng ya rona go na le batho ba ba tswang kwa mafatsheng a mangwe?

Bonela pele gore jaanong boKuku ba tlile go ya kae.

Bula tsebe 6 le 7

A morutwana 10 a buise mo tsebeng ya 6.

- Botsa: A rralebenkele yo, o tswa kwa lefatsheng le lengwe?

A morutwana 11 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 7.

- Botsa: A wena o ka itumedisa batho botlhe?

A morutwana 12 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Rralebenkele a re ga twe ke bomang ba dirang gore batho ba seke ba bona ditiro?

Bonela pele gore boKuku ba tlile go rarabolola jang kgalefo e.

Bula tsebe 8 le 9

A morutwana 13 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Fa go buiwa ka “maitemogelo a a thata” go buiwa ka eng?
- Botsa: A wena o ka itumedisa batho botlhe?

A morutwana 14 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 8.

- Botsa: A wena o kile wa iphitlhela mo maemong a go sa utlwe puo e e buiwang kwa sekolong?

A morutwana 15 a buise mo tsebeng ya 9.

- Botsa: Lefoko “palelwa” le kaya eng?

Botsa: O nagana gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng?

Bula tsebe 10 le 11

A morutwana 16 a buise mo tsebeng ya 10.

- Botsa: Goreng boKuku ba ne ba phutha setšhaba?

A morutwana 17 a buise mo tsebeng ya 11.

- Botsa: O nagana gore ke eng se se tlhokegang fa o batla go simolola lebenkele la meriri?

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 12 le 13

A morutwana 18 a buise mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Bareki ke bomang?

A morutwana 19 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Letshwao le le supang kagiso ke lefe?

A morutwana 20 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Wena o bontsha jang kagiso?

Ba itsese gore le tla tswelela mo nakong e e tlang.

Ba thuse o ba gopotse malepa a menwana:

Kgonojwe

- Fa o buisa polelo, o tlogele lefoko le o sa le itseng, o buise a mangwe.

Supabaloi

- Supa o be o lebelele ditshwantsho le setlhogo.

- Go na le dikarolwana tsa mafoko tse o sa kgoneng go di buisa.

Podile

- Kapodisa mafoko ka medumopuo.

Monnyennye

- Kopa morutabana go go thusa ka lefoko.

Thuto ya 5

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Re tswelela pele".**

Bula tsebe 12 le 13 (poeletso)

- Botsa: Kana re feleleditse go diragala eng mo kgannyeng?
- Kana ba re ba tlile go dira eng ka madi?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 14 le 15

A morutwana 21 a buise mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Makgolo a mararo a ne a tswa kwa kae?

A morutwana 22 a buise mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Fa madi a le mantsi, ba dira eng ka ona?

Ba supetse letshwao la phegelwana(,), o ba tlhalosetse tiriso ya lona.

Bula tsebe 16 le 17

A morutwana 23 a buise mo tsebeng ya 16.

- Botsa: " Kwa moseja wa mawatle" ke kwa kae? A o kile wa ya koo?
- Wena o ka ikutlwa jang fa mongwe a ka tshaba ka wena jaaka ba dirile ka Nono?

A morutwana 24 a buise mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Ke terena efe e e lebelo? A o kile wa bona "Gautrain"

A morutwana 25 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 17.

- Botsa: "Dibanka" di dirisetswa eng?
- Botsa: Ba ne ba tsaya kae madi a go reka matlo a mantle?

Bula tsebe 18 le 19

A morutwana 26 a buise mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Matlo a mantle thata ke a a ntseng jang?

A morutwana 27 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Ke eng se se tlholang bogodu mo ditikologong tsa rona?

Ba gopotse lefoko**"bogodu".** Ba neele bokao jwa lona.
A morutwana 28 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Ke batho ba ba jang "ba ba emang fela?"

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 20 le 21

A morutwana 29 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Go tsamaya ka setilo go ne go gomotsa Nono jang?

A morutwana 30 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 20.

- "Go siamisa" ke go dira eng?

A morutwana 31 a buise mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Goreng Nono a ne a bilediwa kwa bookelong?

Bonela pele gore ba tlile go fitlhela lerapo le le jang.

Bula tsebe 22

A morutwana 32 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 22**.**

- Botsa: Nono o ne a yak ae le Kuku le Baile?

A morutwana 33 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 22**.**

- Botsa: Ke eng se a tlileng go se tlhoka fa a ya kwa ngakeng?

Ba supetse polelwana **"tse a neng a di tlhoka".**

Ba itsese gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang fa le tlile go diragatsa kgang.

Thusa barutwana go aroganya mafoko ka medumopuo. Ba lemose gore mafoko otlhe a, a na le modumopuo wa tlh mo go ona, mme ba kwale modumopuo o wa tlh ka mmala o mošibidu:

Tirwana

Ba phaphathe matsogo fa ba ntse ba a buisa:
tlhokega > t/l/h/o/k/e/g/a/

Mafoko	Mafoko a a bontshang medumopuo. A kwale ka mmala o mošibidu
tlhokega	t/l/h/o/k/e/g/a/
tlhagelela	
ditlhopheng	
tlhoka	
tlhatlhobe	
tlhalosa	
tlhokagala	

Thuto ya 6

Ba gopotse setlhogo sa buka le tatelano e e nepagetseng ya ditiragalo.
Bua jaana: Gompieno re tlile go diragatsa kgang e re e buisitseng.

- Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna badiragatsi ba rona? Nono, Kuku, Baile, morutabana, bagwebi.
- Botsa: Ke mang yo a tlileng go nna rralebenkele.
- Botsa: Ke mang yo o tlileng go nna sefofane kgotsa terena?
- Ke bomang ba tlileng go nna bareki?
- Botsa: Ke mang a tlileng go tlotla kgang?

Ba gopotse gore ba e seng badiragatsi, ba tlile go tshegetsa ba ba diragatsang.

Tirwana

A motshameko o simologe jaanong. Ba thuse go araba dipotso ka ga kgang.
Araba dipotso tse ka go tlhopha karabo e e maleba ka fa mojeng:

Dipotso	Dikarabo
Ke mang modiragatsi yo o botlhokwa mo kgannyeng e?	Kuku/Baile/ Nono/ morutabana/Ngaka
Ke eng se re ithutileng sona mo kgannyeng e?	Go siame go tokafatsa setšhaba/ Go siame go ithekela se o se ratang.
Go tsamaya ka setilo go kgothaditse Nono jang?	Go mo dirile gore a nagana ka batho ba bangwe ba ba tlhokang thuso/ Go mo dirile gore a nne le madi a le mantsi.
Nono ke motho yo o ntseng jang?	Ke motho yo o ratang setšhaba sa gaabo/ Ke motho yo o ithatang.
Kgang e felela jang?	Nono o ne a ya go tlhatlhobisa lerapo kwa bookelong/ Nono o ne a tsamaya kwa ntle ga setilo.
Setlhogo sa kgang ke eng?	Re a ba rata/ Re tswelela pele

Buka 4: Nonyane Senwamaši Kgato ya 4

Buka e, ke ya barutwana ba ba leng mo mophatong wa 1, mme ba le mo **kgatong ya bone** ya go buisa.

Go baakanyetsa thuto

Dira karata ka lebokoso, e e kwadilweng setlhogo sa buka, ka mokwalo o o bonagalang sentle:

Nonyane Senwamaši

Kwala mafoko a maswa le a a dirisitsweng gantsi mo lebokosong. Mokwalo e nne o o bonagalang sentle:

Mafoko a maswa	Mafoko a a dirisitsweng gantsi
dinaane	nonyane
bogologolo-tala	Baile
kotama	Nono
letloa	tlotla
tlhodiya	legakabe
tetesela	
kgamelo	
digarawe	
itlhaganelela	
lenyatso	

Thuto ya 1

Tlotla le barutwana ka ga bokafantle jwa buka.

- Botsa: Go diragala eng fa? Ke mang yo? Goreng a itshwere tlhogo?
- Fa o nagana, buka e, e tlile go bua ka eng?

Tlhagisa gape setlhogo sa buka "**Nonyane Senwamaši"**

Bula tsebe e e latelang.

Tlhalosa jaana: Buka eno, ke ya bone (4) mo kgatong ya bone (4) ya puiso mo mophatong wa 1. Go santse go na le tse dingwe gape di le pedi (2) tse re tlileng go di buisa morago ga e.

Tlhalosa gape se: E kwadilwe ke ba ga Shuter & Shooter, KwaZulu-Natal ka ngwaga wa 2019. Ba supetse le nomoro ya buka (ISBN).

Bula tsebe ya 1

- Botsa: Go diragala eng fa?
- A o santse ogopola ditsala tsa rona tse tharo? Kana maina a ditsala ke bomang?
- Kana setlhogo sa kgang e, ke mang?

Ba supetse polelwana **"o ne a setse a fodile"**le lefoko **"dinaane"** o tlhalose bokao jwa tsona.

Bula tsebe ya 2 le 3

- Botsa: Rre yo le mme yo, ba dira eng? Ba kwa kae?

Ba supetse mafoko: "**humanegileng**", "**mosong**" le "**bogologolo-tala**" Tlhalosa mafoko a.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 4 le 5

- Botsa: Jaanong monna o dira eng?
- A mme o tlile go konopa legakabe?
- Jaanong mo tsebeng ya 5, monna yo, o dira eng?
- Ba supetse mafoko: "letloa" "tenega" le "tlhodiya", o neele bokao jwa ona.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 6 le 7

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- Legakabe le raya monna le reng?
- Monna o tlile go le dira eng legakabe le?
- Ba supetse mafoko a: "phutha" le "besa". Tlhalosa mafoko a.
- Botsa: Legakabe jaanong le tshwere eng?

Leba monna. A o tshogile kgotsa o itumetse?

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

- Botsa: Ba supetse lefoko "tetesela" o be o le tlhalose.

Ba itsese gore gompieno le tlile go felela fano, mme le tlile go tswelela mo nakong e e tlang.

Thusa barutwana go reetsa gore medumopuo e mekae mo mafokong a a mo setlhogong le go e phaphathela matsogo ka mokgwa o o nepagetseng:

Nonyane Senwamaši > mafoko a le mabedi (2)

Medumopuo

Nonyane > n/o/n/y/a/n/e/ > 7

senwamaši > s/e/n/w/a/m/a/š/i/ > 9

Tirwana

Ba thuse go lemoga medumopuo e e bopileng mafoko a. Ba latele sekao:

Mafoko	Mafoko a a arogantsweng ka medumopuo
humanegileng	h/u/m/a/n/e/g/i/l/e/n/g/
otsela	
kgakala	
dinaane	
letsatsi	
kotama	
letlapa	
tlhodiya	

Thuto ya 2

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nonyane Senwamaši".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 6 le 7 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng.

- Botsa: Go diragalang fa? Nonyane e fa monna eng?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 8 le 9

- Botsa: Jaanong o nagana gore rre yo le mme yo ba ya kae?
- A jaanong ba batla go rua nonyane e?

Ba supetse mafoko **"digarawe", "serobe"** le **"itlhaganelela"** o be o a tlhalose.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 10 le 11

- Botsa: A ke batsadi kgotsa bana mo setshwantshong?
- Ke eng se ba kopang gore nonyane e ba direle sona?
- Ba supetse mafoko a: "ipoeletsa" le "lekanang". Tlhalosa gore a kaya eng.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 12 le 13

- Botsa: Go diragala eng jaanong fa?
- Ke bomang ba? Batsadi ba kwa kae?

Ba supetse mafoko a: **"goroga", "tlotlelana"** le polelwana e: **"ba gana ba latola"** o be o ba neele bokao.

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng fa ba sena go tswa mo bookelong.

Bula tsebe ya 14 le 15

- Botsa: Jaanong ke lefelo lefe le? Ke bomang ba le gona ba batlang?

Ba supetse mafoko a: **"thusa", "nyatsa"** le **"gongwe"** o ba neele le bokao jwa ona.

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
bogologolo-tala	nako e e fetileng
letloa	mogala o o logilweng go tshwara ditlhapi
otsela	tshwarwa ke boroko.
tlhoka	go sa nne le sengwe.
phutha	kokoanya
tetesela	go roroma ka ntlha ya letshogo kgotsa maruru
itlhaganelela	potlakela
phakela	e santse e lemo mosong.
tlotlelana	tseelana dikgang

Thuto ya 3

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.
Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nonyane Senwamaši".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, kana re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 14 le 15 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng mo thutong e e fetileng.

- Botsa: Batho ba bantsi ba, ba ya kae?

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 16 le 17

- Botsa: O bona eng? Go diragala eng jaanong?
- Ngwana ena o lelela eng jaanong? O nagana gore ngwana o dira eng ka nonyane?

Ba supetse polelwana: **"le tletse dikgoka"** o be o e tlhalose.

Bula tsebe ya 18 le 19

- Botsa: Jaanong nonyane e dira eng? A e tlile go fofa kgotsa e tlile go kotama gape?
- Ba supetse mafoko "akga" le polelwana "mafoko a lenyatso", o be o di tlhalose.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 20 le 21

- Botsa: O nagana gore bana ba tlile go tlhalosetsa batsadi ba reng?
- A nonyane ya maši e santse e le teng kgotsa e ile?

Ba supetse mafoko **"itshwaretse"," maitshwarelo" "diragalelang"** le "**koba"**, o ba tlhalosetse ona.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Ba bolelele gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang, le bone gore kwa bofelong go tlile go diragala eng.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
nyatsa	tseela sengwe kwa tlase.
pege	pagamise
maketse	gakgametse
goroga	fitlha
koba	leleka
bontshe	supetse
lebile	lebeletse

Thuto ya 4

Ba itsese gore go simolola mo thutong e, le tlile go buisa.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nonyane Senwamaši".**

Ba buisetse setlhogo sa buka.

Bula tsebe 1

Ba buisetse mo dipolelo di le pedi mo tsebeng ya 1.

- Botsa: Lefoko "fodile"le kaya eng? Nono kana o ne a tshwerwe ke eng?
- Ba ne ba tlotla dinaane leng?

Ba gopotse lefoko **"fodile".**

A morutwana 1 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 1.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 2 le 3

A morutwana 2 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 2.

- Botsa: "Ba re e ne e re:"go kaya eng?
- Polelwana e, e diriswa fa go diragala eng?
- O nagana gore go tlile go diragala eng?

A morutwana 3 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Rre yo le mosadi wa gagwe ba ne ba nna mo motseng o o ntseng jang?

A morutwana 4 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Rre le mme ba ne ba tsoga mo mosong ba ya kae?

A morutwana 5 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Legakabe le ne le kotame kae?
- A le santse le gopola legakabe le le neng la thusa boKuku? A ke lona le?

A morutwana 5 a buise polelo e e latelang gona mo tsebeng ya 3.

- Botsa: A o kgona go lela jaaka legakabe? Iteke!

Ba letle go nagana se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 4 le 5

A morutwana 6 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Ke eng se se neng se tena monna?
- Go tenega ke go dira eng?

A morutwana 7 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Goreng legakabe le sa sie?
- Ba gopotse mafoko a: "tenega" le "tlhodiya".

A morutwana 8 a buise polelo e e latelang gona mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Go tlhodiya ke go dira eng?

A morutwana 9 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Letloa ke eng? Fa o nagana, rre yo, o tlile go dira eng ka letloa le?

A morutwana 10 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Goreng monna a ne a latlhela letloa kwa godimo ga setlhare?"

A morutwana 10 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 5.

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 6 le 7

A morutwana 11 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Go besa ke go dira eng?
- Ba gopotse mafoko: "besa" le "phutha".

A morutwana 12 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Nonyane e tlile go dira maŝwi jang?

A morutwana 13 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Bathong! Nonyane e tsere kae maŝwi?

A morutwana 14 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Monna o tshoswa ke eng? Ke goreng "go tshoga o be o tetesele"?
- Monna o bitsa mang?

Bonela pele gore ba tlile go dira eng mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 8 le 9

A morutwana 15 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Ke goreng ba itlhaganelela kwa gae?

Ba gopotse mafoko a: **"itlhaganelela"** le **"digarawe".**
A morutwana 16 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 8.

A morutwana 17 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Ke nonyane efe e e neng e dira maŝwi?

A morutwana 18 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 9.

- Botsa: Fa go twe "o seke wa bua sepe mo go ope" go tewa eng?

A morutwana 19 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 9.

- Botsa: O nagana gore nonyane e ne e tsaya maŝwi kwa kae?

Botsa: O nagana gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng?

Bula tsebe 10 le 11

A morutwana 20 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 10.

- Botsa: Batsadi ba ne ba tsoga phakela ba ya kae?

A morutwana 21 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 10.
Botsa: A nonyane e file bana maŝwi a ba a kopileng?
A morutwana 22 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 10.

- Botsa: A nonyane e tlabo e santse e na le maŝwi fa batsadi ba boa?

A morutwana 23 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 11.

- Botsa: Nonyane e tsaya kae maŝwi a mantsi jaana?

A morutwana 24 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 11.

- Botsa: "Go kgora" go kaya eng?

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 12 le 13

A morutwana 25 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Fa o nagana, a bana ba tlile go tlotlela ditsala tsa bona ka nonyane ya maŝwi?

A morutwana 26 a buise dipolelo tse pedi tse di latelang mo tsebeng ya 12.

- Bana le ditsala ba ne ba tlotlelana ka eng?

A morutwana 27 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 13.

- Botsa: O nagana gore ditsala di tlile goreng fa di utlwa ka nonyane ya maŝwi?

A morutwana 28 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.

- Botsa: O nagana gore bana ba tlile go neela ditsala maŝwi?

A morutwana 28 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 13.

- Botsa: "ba gana ba latola" e kaya eng?

Ba gopotse gore **"o seke wa bua sepe mo go ope"** go raya go reng

Ba itsese gore le tla tswelela mo nakong e e tlang go utlwa gore ya nonyane ya maŝwi e felela kae..

Ba thuse o ba gopotse malepa a menwana:

Kgonojwe

- Fa o buisa polelo, o tlogele lefoko le o sa le itseng, o buise a mangwe.

Supabaloi

- Supa o be o lebelele ditshwantsho le setlhogo.

- Go na le dikarolwana tsa mafoko tse o sa kgoneng go di buisa.

Podile

- Kapodisa mafoko ka medumopuo.

Monnyennye

- Kopa morutabana go go thusa ka lefoko.

Thuto ya 5

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Nonyane Senwamaši".**

Bula tsebe 12 le 13 (poeletso)

- Botsa: A ditsala di tlile go tlotlela ba malapa a bona ka nonyane ya maŝwi?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 14 le 15

A morutwana 29 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Ke bomang ba gorogileng kwa lapeng?

A morutwana 30 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 14.

- E le gore ke mang a tlotletseng batho ba ka nonyane ya maŝwi?

A morutwana 31 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Bana ba, ba lelela eng?

A morutwana 32 a buise dipolelo di le pedi mo tsebeng ya 15.

- Botsa: A bana ba tlile go bontsha batho ba, nonyane ya maŝwi?

A morutwana 33 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 15.

- Botsa: "mojako" ke eng?

A morutwana 34 a buise polelo ya bofelo mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Batho ba ne ba nyatsa eng mo maŝwing?

Ba gopotse mafoko **"thuba"** le **"nyatsa".**

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 16 le 17

A morutwana 35 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 16.

Botsa: "Fa o akanya, nonyane e lapisitswe ke eng?

A morutwana 36 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 16.

- Botsa: A ngwana o tlile go pega nonyane mo setlhareng? Fa o ne o le ngwana yo, a wena o ne o tlile go e pega?

A morutwana 37 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 16.

- Nonyane jaaka e goeletsa jana, e reng?

A morutwana 38 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 17.

- Botsa: "Dikgoka" ke eng?

A morutwana 39 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Go a bo go kaiwa fa go twe "Ga nkitla ke tlhola ke boa gape"?

A morutwana 40 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Go raya eng gore "ba sala ba maketse".

Bula tsebe 18 le 19

A morutwana 41 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Ke eng se se ba tlogetseng ba maketse?

A morutwana 42 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 18.

- Botsa: A wena o ka nwa maŝwi a nonyane?

A morutwana 43 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Goreng batho ba bangwe ba boela gae ka dikgamelo tse di lolea?

A morutwana 44 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Go "akga" ke go dira eng?

A morutwana 45 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Batho ba ba sa bonang maŝwi ba ne ba ikutlwa jang?

Ba gopotse mafoko **"maketse"** le **"akga".**

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 20 le 21

A morutwana 46 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Kana ke eng se se diragetseng se ba tlileng go se itsise batsadi?

A morutwana 47 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Goreng bana ba ne ba solofetse sengwe e sengwe go tswa mo go rraabona?

A morutwana 48 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Fa o ne o le bana ba, wena o ne o tla dira eng?

A morutwana 49 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Go "itsise" ke go dira eng?

Ba gopotse lefoko **"itsise"**

A morutwana 50 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Ke eng se se neng se fela? Bana ba lebogela eng?

Bonela pele gore ba tlile go fitlhela lerapo le le jang.

Bula tsebe 22

A morutwana 51 a buise mo tsebeng ya 22.

- Botsa: Nono o ruta bana eng ka naane e?

Ba itsese gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang fa le tlile go diragatsa kgang.

Thusa barutwana go aroganya mafoko ka medumopuo. Ba lemose gore mafoko otlhe a, a na le modumopuo wa ts mo go ona, mme ba kwale modumopuo o wa tlh ka mmala o mošibidu:

Tirwana

Ba phaphathe matsogo fa ba ntse ba a buisa:
tlhokega > t/s/o/n/a/

Mafoko	Mafoko a a bontshang medumopuo. A kwale ka mmala o mošibidu
tsona	t/s/o/n/a/
letsatsi	
tlatsa	
batsadi	
solofetse	
itse	
lenyatso	
makets	

Thuto ya 6

Ba gopotse setlhogo sa buka le tatelano e e nepagetseng ya ditiragalo.

Bua jaana: Gompieno re tlile go diragatsa kgang e re e buisitseng.

- Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna badiragatsi ba rona? Nono, Kuku, Baile, bana?
- Botsa: Ke mang yo a tlileng go nna monna, mosadi wa gagwe,batho, ditsala tsa bana?
- Botsa: Ke mang yo o tlileng go nna nonyane ya maŝwi?
- Botsa: Ke mang a tlileng go tlotla kgang?

Ba gopotse gore ba e seng badiragatsi, ba tlile go tshegetsa ba ba diragatsang.

Tirwana

A motshameko o simologe jaanong. Ba thuse go araba dipotso ka ga kgang.

Araba dipotso tse ka go tlhopha karabo e e maleba ka fa mojeng:

Dipotso	Dikarabo
Ke mang modiragatsi yo o botlhokwa mo kgannyeng e?	Kuku/Baile/ Nono/ nonyane ya maŝwi
Ke eng se re ithutileng sona mo kgannyeng e?	Go go a siama go bua dikgang tsa ka fa legaeng/ Ga go a siama go nna dikgoka.
Monna o ne a tshwara jang nonyane ya maŝwi?	O e diretse letloa/ E ne ya pagama mo setlhareng.
Nonyane ya maŝwi e ne ya tsamaya jang?	E dule ka letlhabaphefo/ E kopile ngwana gore a e peg emo setlhareng.
Kgang e felela jang?	Nonyane e ne ya laela, ya tsamaya/ Batho ba ne bas ala bas a bona maŝwi.
Setlhogo sa kgang ke eng?	Nono kwa polaseng/ Nonyane Senwamaŝi/ Nono wa modiragatsi.

Buka 5: Sekgantshwane sa Kgosi

Buka e, ke ya barutwana ba ba leng mo mophatong wa 1, mme ba le mo **kgatong ya bone** ya go buisa.

Go baakanyetsa thuto

Sekgantshwane sa Kgosi

Dira karata ka lebokoso, e e kwadilweng setlhogo sa buka, ka mokwalo o o bonagalang sentle: Kwala mafoko a maswa le a a dirisitsweng gantsi mo lebokosong. Mokwalo e nne o o bonagalang sentle:

Mafoko a maswa	Mafoko a a dirisitsweng gantsi
tlhalefileng	Nono
mmopa	Kuku
opela	Baile
leano	basetsana
digela	
katela	
itlhoboga	
rwalela	
tshepagala	
mabadi	
gogoba	

Thuto ya 1

Tlotla le barutwana ka ga bokafantle jwa buka.

- Botsa: Go diragala eng fa? Ke eng tse?
- Fa o nagana, buka e, e tlile go bua ka eng?

Tlhagisa gape setlhogo sa buka "**Sekgantshwane sa Kgosi**"

Bula tsebe e e latelang.

Tlhalosa jaana: Buka eno, ke ya botlhano (5) mo kgatong ya bone (4) ya puiso mo mophatong wa 1. Go santse go na le e le nngwe (1) e re tlileng go e buisa morago ga e.

Tlhalosa gape se: E kwadilwe ke ba ga Shuter & Shooter, KwaZulu-Natal ka ngwaga wa 2019. Ba supetse le nomoro ya buka (ISBN).

Bula tsebe ya 1

- Botsa: Go diragala eng fa?
- Ditsala le bana ba dira eng?
- Ba supetse polelwana "ba re e ne e re" le lefoko "bogologolo-tala" o tlhalose bokao jwa tsona.

Bula tsebe ya 2 le 3

- Jaanong fa go diragala eng?
- Goreng basetsana ba, ba sa ikatega?

Ba supetse mafoko: "**tlhalefileng**", "**siame**" **"leano"** le "**fufagela**" Tlhalosa mafoko a.

Bula tsebe ya 4 le 5

- Botsa: Basetsana ba, ba epa eng?
- Ba supetse mafoko a: "mmopa" le "katela". Tlhalosa mafoko a.
- A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 6 le 7

- Botsa: Go diragala eng jaanong?
- O nagana gore basetsana ba ya kae?
- Sekgantshwane ena o kae?
- Ba ba tlang ba bona ke bomang?
- Botsa: Ba supetse lefoko "timeletse" o be o le tlhalose.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Ba itsese gore gompieno le tlile go felela fano, mme le tlile go tswelela mo nakong e e tlang.

Thusa barutwana go reetsa gore medumopuo e mekae mo mafokong a a mo setlhogong le go e phaphathela matsogo ka mokgwa o o nepagetseng:

Sekgantshwane sa Kgosi > mafoko a le mararo (3)

Medumopuo

Sekgantshwane > s/e/k/g/a/n/t/s/h/w/a/n/e/ >13

sa > s/a/ > 2

kgosi > k/g/o/s/i/ > 5

Tirwana

Ba thuse go lemoga medumopuo e e bopileng mafoko a. Ba latele sekao:

Mafoko	Mafoko a a arogantsweng ka medumopuo
kgakala	k/g/a/k/a/l/a/
ngwana	
fufagela	
basetsana	
leano	
tsamaya	
mmopa	
katela	
maitshwarelo	

Thuto ya 2

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.
Ba gopotse setlhogo sa buka **"Sekgantshwane sa Kgosi".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 6 le 7 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng.

- Botsa: Batho ba, ba tswa kwa kae e bile ba ya kwa kae?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 8 le 9

- Botsa: O nagana gore ke mang yo o opelang?
- Ke lefelo lefe le? A ke kwa gae kgotsa kwa sekgweng?

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 10 le 11

- Botsa: Ao tlhe! Jaanong mosetsana yo ena ke mang? Goreng o rialo?
- O nagana gore o fa kae?
- Ba supetse mafoko a: "rwalelang", "itsise", "mabadi" le "katetswe". Tlhalosa gore a kaya eng.

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 12 le 13

- Botsa: Mosetsana yo, o nnetse eng fa fatshe?
- Ke bomang ba ba mo thusang gore a emelele ba?

Ba supetse lefoko le: **"bokoa",** le polelwana e: **"go tswa tshimologong go ya bokhutlong"** o be o ba neele bokao.

A ba bonele pele gore go tlile go diragala eng fa ba sena go tswa mo bookelong.

Bula tsebe ya 14 le 15

- Botsa: Jaanong ke lefelo lefe le? Go diragala eng?
- A o nagana gore Sekgantshwane o tlile go tshela?

Ba supetse mafoko a: **"tlhokomele", "tshepagala"** le **"kopana"** o ba neele le bokao jwa ona.

Ba kope go bonela pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
bogologolo-tala	nako e e fetileng
fufagela	go bontsha matshwao a go nna le lefufa
katela	go tswalela mo mosimeng
tlhokomela	Go naya motho sengwe le sengwe se a se tlhokang
phutha	kokoanya
mmopa	Seretse se se epiwang gaufi le noka, se se dirisetswang go bopa dinkgo le didiriswa tse dingwe.

Thuto ya 3

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Sekgantshwane sa Kgosi".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, kana re felelleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 14 le 15 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng mo thutong e e fetileng.

- Botsa: Kana re felelleditse banna ba le kwa kae le Sekgantshwane?

Bula tsebe ya 16 le 17

- Botsa: Go diragala eng jaanong? Ke fa kae fa?
- O nagana gore kgosi e tlile go reng ka kgang e ya ga Sekgantshwane?

Ba supetse polelwana: **"a dumedisa"** o be o e tlhalose.

- Botsa: A kgosi e tlile go itumela fa e bona Sekgantshwane?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 18 le 19

- Botsa: Ba ke bomang? Ba ya kae jaanong?
- Ba tshotse eng? Ba tlile go dira eng ka yona?
- Ba supetse mafoko "bontsi", "nku" le polelwana "ka bontsi", o be o di tlhalose.

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe ya 20 le 21

- Botsa: Jaanong ba kwa kae?
- Fa o bona, go tlile go dirwa eng ka basetsana?
- A basetsana ba itumetse kgotsa ba tshogile? Goreng o rialo?

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Ba bolelele gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang, le bone gore kgang e feletse kae.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
dumedisa	go kopa go tsena mo lelapeng la mongwe.
kgosing	kwa kgosi e nnang gona.
bontsi	palo e tona.
tshepagala	go ikanyega
phuthega	go kokoana
lotlegela	go tseela motho dikgang

Thuto ya 4

Ba itsese gore go simolola mo thutong e, le tlile go buisa.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Sekgantshwane sa Kgosi".**

Ba buisetse setlhogo sa buka.

Bula tsebe 1

Ba buisetse mo dipolelo di le tharo (3) mo tsebeng ya 1.

- Botsa: Goreng ba tsamaya ba ntse ba goeletsa jaana?

A morutwana 1 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 1.

Ba gopotse lefoko **"bogologolo-tala"**

- Go ya ka wena, lefoko le, le tlhalosega jang?
- Ke mang yo e leng ngwana a le nosi kwa gaabo?

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 2 le 3

A morutwana 2 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Go tewa eng fa go twe "yo o tlhalefileng:"?

Ba gopotse lefoko: **"tlhalefileng"**

A morutwana 3 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Fa go twe motho o "siame", go buiwa ka motho yo o ntseng jang?

A morutwana 4 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Go "fufagela" motho ke go dira eng?
- O nagana gore basetsana ba, ba tlile go dira eng ka Sekgantshwane?

A morutwana 5 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 3.

- Botsa: "Go loga leano" ke go dira eng?

A morutwana 6 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Goreng basetsana ba kopa Sekgantshwane gore a tsamaye le bona go epa mmopa?

A morutwana 7 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Basetsana ba ne ba itumeletse eng?

Ba letle go nagana se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 4 le 5

A morutwana 8 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Basetsana ba ne ba opela ka ntlha ya boitumelo. Wena fa o itumetse o dira eng?

Ba supetse letshwao la khutlo (.), o tlhalose gore le dirisetswa eng.

A morutwana 9 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 4.

- Botsa: Goreng jaanong ba digela Sekgantshwane?
- Ba gopotse mafoko a:"digela,"katela" le"itumetse".

A morutwana 10 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Basetsana ba, ba tshega eng e le gore ba bolaya motho?

A morutwana 11 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Sekgantshwane o ne a dirile eng jaaka a kopa maitshwarelo jaana?
- Ba gopotse lefoko "digela"

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 6 le 7

A morutwana 12 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Ba tshega eng?
- A mme go bolaya motho go a tshegisa?

A morutwana 13 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Go raya eng gore "o ba timeletse"? A Sekgantshwane o ne a ba timeletse ka nnete?

Ba supetse lefoko **"timeletse".**

A morutwana 14 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 7.

- Botsa: O nagana gore banna ba tlile go fitlhelela Sekgantshwane?

A morutwana 15 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 7.

- Botsa: A banna ba bile ba mo fitlhela?

Bula tsebe 8 le 9

A morutwana 16 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 8.

- Botsa: A ba bile ba bona Sekgantshwane?

A morutwana 17 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 8.

- Botsa: “Go rwalela” ke go dira eng?
- Go ya ka wena, a monna yo o rwalelang o tlile go bona Sekgantshwane?

A morutwana 18 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 8.

- Botsa: O nagana gore yo o opelang yo ke mang?
- A o opela ka ga se se mo diragaletseng?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang ba tlile go dira eng.

Bula tsebe 10 le 11

A morutwana 19 a buise dipolelo tse pedi mo tsebeng ya 10.

- Botsa: Goreng monna yo o rwalelang a tshogile?

A morutwana 20 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 10.

Ba gopotse lefoko **“tetesela”.**

A morutwana 21 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 10.

- Botsa: Pina e e opelwang ke Sekgantshwane e reng? Kana go diragetse eng ka ena?
- Ba gopotse lefoko “potlako”.

A morutwana 22 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 11.

- Botsa: Monna o ne a tshoswa ke eng?

A morutwana 23 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 11.

- Botsa: “A le mabadi, a otile” go kaya eng?

A morutwana 24 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 11.

- Botsa: o nagana gore Sekgantshwane o tlile go raya monna a reng?

Ba gopotse dipolelwana tse: **“A le mabadi, a otile”**

Bula tsebe 12 le 13

A morutwana 25 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Fa go twe motho o ‘bokoa”, o a bo a ntse jang?
- Letlalo la ga Sekgantshwane le ne le omisitswe ke eng?
- Ba gopotse lefoko: “bokoa”.

A morutwana 26 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Go raya eng “go tlotla kgang go tloga tshimologong go ya bokhutlong”?
- Ba gopotse lefoko: “mmopa”.

A morutwana 27 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Sekgantshwane le kgosi ba tsalana jang?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Ba itsese gore le tla tswelela mo nakong e e tlang go utlwa gore ya nonyane ya maŝwi e felela kae.

Ba thuse o ba gopotse malepa a menwana:

Kgonojwe

- Fa o buisa polelo, o tlogele lefoko le o sa le itseng, o buise a mangwe.

Supabaloi

- Supa o be o lebelele ditshwantsho le setlhogo.

- Go na le dikarolwana tsa mafoko tse o sa kgoneng go di buisa.

Podile

- Kapodisa mafoko ka medumopuo.

Monnyennye

- Kopa morutabana go go thusa ka lefoko.

Thuto ya 5

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Sekgantshwane sa Kgosi".**

Bula tsebe 12 le 13 (poeletso)

- Botsa: Kana re feleleditse go diragala eng?
- Ke mang yo o boneng Sekgantshwane?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go diragala eng.

Bula tsebe 14 le 15

A morutwana 28 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 14.

- Botsa: A monna le Sekgantshwane ba tlile go bona thuso?

A morutwana 29 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 14.

- Go "tlhokomela" ke go dira eng?

A morutwana 30 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Ba gopotse lefoko "itsise".

A morutwana 31 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Mosadi yo o neng a tlhokometse Sekgantshwane o ne a tlile go duelwa jang?

A morutwana 32 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Sekgantshwane odirwa ke eng gore a nne montle jaana?

Ba gopotse lefoko **"tshepagala".**

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 16 le 17

A morutwana 33 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 16.

Botsa: "Monna yo o neng a rwalela o ile go dira eng kwa kgosing?

A morutwana 33 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Go kaya eng gore "Dumelang mo gae"?

A morutwana 34 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Goreng kgosi e bitsa banna?

A morutwana 35 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Banna ba ne ba lotlegelwa kgang efe?

A morutwana 36 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Goreng kgosi e ne e batla gore Sekgantshwane a boele gae pele?

Ba gopotse lefoko **"bontsi".**

Bula tsebe 18 le 19

A morutwana 37 a buise mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Ba ya kae banna ba? O nagana gore ba tlile go boa le Sekgantshwane?

A morutwana 38 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Kgosi e ne e lebogela eng?

A morutwana 39 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Goreng banna ba sadisa sentle?

Ba gopotse mafoko **"nku"** le polelwana **"kwa kgosing".**

A barutwana ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 20 le 21

A morutwana 40 a buise mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Kgosi e tlile go re eng?

A morutwana 41 a buise mo tsebeng ya 21.

- Botsa: A monna yo o neng a rwalela, o tlile go ba lotlegela?

Bonela pele gore go tlile go dirwang ka basetsana.

Bula tsebe 22

A morutwana 42 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 22.

- Botsa: Banna ba, ba tennwe ke eng?

A morutwana 43 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 22.

"Go gakolola" ke go dira eng?

A morutwana 44 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 22.

- Botsa: Fa o ne o le kgosi, o ne o ka dira eng ka basetsana ba ba katetseng Sekgantshwane?

Ba itsese gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang fa le tlile go diragatsa kgang.

Thusa barutwana go aroganya mafoko ka medumopuo. Ba lemose gore mafoko otlhe a, a na le modumopuo wa tsh mo go ona, mme ba kwale modumopuo o wa tsh ka mmala o mošibidu:

Tirwana

Ba phaphathe matsogo fa ba ntse ba a buisa:
lefatsheng > l/e/f/a/t/s/h/e/n/g/

Mafoko	Mafoko a a bontshang medumopuo. A kwale ka mmala o mošibidu
itshegela	i/t/s/h/e/g/e/l/a
tshoga	
tshimologong	
tshepagala	
letshogo	
tshega	

Thuto ya 6

Ba gopotse setlhogo sa buka le tatelano e e nepagetseng ya ditiragalo.
Bua jaana: Gompieno re tlile go diragatsa kgang e re e buisitseng.

- Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna badiragatsi ba rona? Nono, Kuku, Baile, bana?
- Botsa: Ke mang yo a tlileng go nna monna, mosadi wa gagwe, batho, ditsala tsa bana?
- Botsa: Ke mang yo o tlileng go nna nonyane ya mašwi?
- Botsa: Ke mang a tlileng go tlotla kgang?

Ba gopotse gore ba e seng badiragatsi, ba tlile go tshegetsa ba ba diragatsang.

Tirwana

A motshameko o simologe jaanong. Ba thuse go araba dipotso ka ga kgang.
Araba dipotso tse ka go tlhopha karabo e e maleba ka fa mojeng:

Dipotso	Dikarabo
Ke mang modiragatsi yo o botlhokwa mo kgannyeng e?	Kuku/Baile/ Nono/ Sekgantshwane
Ke eng se re ithutileng sona mo kgannyeng e?	O ka bolaya motho ka ntlha ya lefufa/ Re tshwanetse go ratana.
Basetsana goreng ba ne ba katela Sekgantshwane?	Bane ba mo fufagela gonne a le montle e bile a tlhalefile/ Ba ne ba sa mmatle.
Fa o ne o le kgosi, o ne o tla dira eng ka basetsana ba?	E ne ke tla ba katela le bona/ Ke ne ke tla laela gore ba bolawe.
Kgang e felela jang?	Sekgantshwane o ne a bonwa/ Kgosi e ne ya bolaya basetsana.
Setlhogo sa kgang ke eng?	Naane/ Sekgantshwane sa Kgosi.

Buka 6: Dithamalakwane tsa ga Nono — Kgato ya 4

Buka e, ke ya barut wana ba ba leng mo mophatong wa 1, mme ba le mo **kgatong ya bone** ya go buisa.

Go baakanyetsa thuto

Dithamalakwane tsa ga Nono

Dira karata ka lebokoso, e e kwadilweng setlhogo sa buka, ka mokwalo o o bonagalang sentle: Kwala mafoko a maswa le a a dirisitsweng gantsi mo lebokosong. Mokwalo e nne o o bonagalang sentle:

Mafoko a maswa	Mafoko a a dirisitsweng gantsi
dithamalakwane	Nono
kgonang	mpolelele
fositse	dilo
phepafatsang	
betsaganya	
konegileng	
tlhagelela	
ipitika	
pegile	
ngwetsi	
tshenekegi	

Thuto ya 1

Tlotla le barutwana ka ga bokafantle jwa buka.

- Botsa: Go diragala eng fa? Ke bomang ba?
- O nagana gore ba reng? A o santse o gopola ditsuenyane?
- Ke bomang ba?

Tlhagisa setlhogo sa buka "**Dithamalakwane tsa ga Nono**"

Bula tsebe e e latelang.

Tlhalosa jaana: Buka eno, ke ya borataro (6) gape ya bofelo mo kgatong ya bone (4) ya puiso mo mophatong wa 1. Tse di latelang e, e tla bo e le tsa mophato wa 2.

Tlhalosa gape se: E kwadilwe ke ba ga Shuter & Shooter, KwaZulu-Natal ka ngwaga wa 2019. Ba supetse le nomoro ya buka (ISBN).

Bula tsebe ya 1

- Botsa: Go diragala eng fa?
- A o santse o gopola mo bukeng ya 5 re felelleditse Nono a tlotla leinane?
- Jaanong mo bukeng e, Nono o dira eng?
- Kana setlhogo sa buka ke eng?
- "Dithamalakwane" ke eng?
- Bua jaana: "Bua thamalakwane e le nosi e o e itseng."

Ba supetse lefoko **"dithamalakwane"** le polelwana **"neiwa nako".** Ba neele tlhaloso.

Bula tsebe ya 2 le 3

- Jaanong fa go diragala eng?
- Ba bua ba reng?
- A ba setse ba simolotse go bua dithamalakwane?
- Thamalakwane e e bua ka lefeelo e reng?
- E e buang ka legodimo yona e reng?

Ba supetse mafoko: "**phepafatsang**", "**dithebe**" le "**legodimo**" Tlhalosa mafoko a.

A ba bonele pele se se tlileng go diragala mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe ya 4 le 5

- Lebelela ditshwantsho. Botsa: Ke thamalakwane efe e o e itseng e e tlhalosang sebokolodi?
- Ba supetse mafoko a: "mokgwaro" le "sebokolodi". Tlhalosa mafoko a.
- A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go buiwa ka thamalakwane e e kayang eng.

Bula tsebe ya 6 le 7

- Botsa: Dithamalakwane tse di bua ka ga eng fa o leba ditshwantsho?
- Ke thamalakwane efe e o itlhametseng yona e e buang ka legakabe?

Ba supetse lefoko **"masimong"** le **"kholoro"** o be o a tlhalose.

A ba bonele pele gore thamalakwane e e latelang e tla bo e bua ka eng.

Ba itsese gore gompieno le tlile go felela fano, mme le tlile go tswelela mo nakong e e tlang.

Thusa barutwana go reetsa gore medumopuo e mekae mo mafokong a a mo setlhogong le go e phaphathela matsogo ka mokgwa o o nepagetseng:

Dithamalakwane tsa ga Nono > mafoko a le mane (4)

Medumopuo

Dithamalakwane > D/i/t/h/a/m/a/l/a/k/w/a/n/e/ >14

tsa > t/s/a/ > 3

ga < g/a/ < 2

Nono > N/ o/n/o/ > 4

Tirwana

Ba thuse go lemoga medumopuo e e bopileng mafoko a. Ba latele sekao:

Mafoko	Mafoko a a arogantsweng ka medumopuo	Palo ya medumopuo
dithamalakwane	D/i/t/h/a/m/a/l/a/k/w/a/n/e/	14
legodimo		
konegileng		
kholoro		
sebokolodi		
phepafatsang		
tafole		

Thuto ya 2

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Dithamalakwane tsa ga Nono".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 6 le 7 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng.

- Botsa: Kana re rile dithamalakwane tse, di bua ka ga eng?

A ba akanye gore tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Bula tsebe ya 8 le 9

- Botsa: Fa o lebile ditshwantsho, dithamalakwane tse, di bua ka eng?
- Wena tse o di itlhametseng tse di buang ka legodimo le tafole di re eng?

Ba supetse mafoko a: **"legodimo",** le **"mafulo"** o ba neele le bokao jwa ona.

Bula tsebe ya 10 le 11

- Botsa: Dithamalakwane tse tsona, di bua ka ga eng?
- O nagana gore o fa kae?
- Ba supetse lefoko le: "tlhago" le polelwana "bosigo le motshegare". Tlhalosa gore a kaya eng.

A ba akanye gore tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Bula tsebe ya 12 le 13

- Botsa: Fa o lebile ditshwantsho, dithamalakwane tse, di bua ka eng?

Ba supetse lefoko le: **"furalane",** le polelwana e: **"kereke ya Sione"** o be o ba neele bokao.

A ba akanye gore tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Bula tsebe ya 14 le 15

- Botsa: Fa o leba ditshwantsho, dithamalakwane tse di mo tsebeng e, di tlile go bua ka ga eng?
- Bua dithamalakwane tsa gago tse di buang ka "maoto" le "letsatsi".

Ba supetse mafoko a: **"dirwe",** le **"kgona"** o ba neele le bokao jwa ona.

A ba akanye gore tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
fositse	dirile phoso.
tlhago	selo se se tlhodilweng ke Mmopi.
furalane	Fa mongwe a lebile go la molema, yo mongwe a lebile kwa go la molema
Sione	leina la kereke e batho ba teng ba aparang diaparo tse ditshweu
mafulo	Lefelo le diruiwa di fulang mo go lona.
didimala	Go se bue sepe.

Thuto ya 3

Tswelela go tlotla ka ditshwantsho.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Dithamalakwane tsa ga Nono".**

- Botsa: Mo thutong e e fetileng, kana re feleleditse go diragala eng?

Bula tsebe ya 14 le 15 (poeletso)

Ba gopotse mo le feleletseng teng mo thutong e e fetileng.

- Botsa: Kana dithamalakwane tse re feleleditseng ka tsona, di ne di bua ka ga eng?

A ba bonele pele gore dithamalakwane tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Bula tsebe ya 16 le 17

- Botsa: Fa o leba ditshwantsho, dithamalakwane tse di mo tsebeng e, di tlile go bua ka ga eng?
- Bua dithamalakwane tsa gago tse di buang ka "phoka" le "menwana".

Ba supetse polelwana: **"ba nyelele"** le lefoko **"phoka"** o be o di tlhalose.

A ba bonele pele gore dithamalakwane tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Bula tsebe ya 18 le 19

- Botsa: Fa o leba ditshwantsho, dithamalakwane tse di mo tsebeng e, di tlile go bua ka ga eng?
- Bua dithamalakwane tsa gago tse di buang ka "sefofane" le "magala".

A ba akanye gore mo tsebeng e e latelang dithamalakwane tsa teng di tlile go bua ka ga eng.

Bula tsebe ya 20 le 21

- Botsa: Fa o leba ditshwantsho, dithamalakwane tse di mo tsebeng e, di tlile go bua ka ga eng?
- Bua thamalakwane ya gago e e buang ka mpaola le e e buang ka notshi.

A ba bonele pele gore dithamalakwane tse di mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka ga eng.

Ba itsise gore le tla tswelela mo nakong e e tlang le utlwe gore kgang ya dithamalakwane e felela kae.

Tirwana

Ba thuse go itlhamela thanodi:

Mafoko	Bokao
ipitika	go itatlhela fa fatshe mo leroleng.
nyelela	go timelela/ go ela ruri.
phoka	Metsi a re a fitlhelang mo bojannyeng mo mesong.
pegile	pagamisitse
hibidu tleree	hibidu thata

Thuto ya 4

Ba itsese gore go simolola mo thutong e, le tlile go buisa.

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Dithamalakwane tsa ga Nono".**

Ba buisetse setlhogo sa buka.

Bula tsebe 1

Ba buisetse mo tsebeng ya 1.

- Botsa: Dithamalakwane ke eng? Di diriswa jang?
- A wena o kile wa tshameka dithamalakwane?

Ba gopotse lefoko **"dithamalakwane"**

Dithamalakwane tse di latelang di tlile go bua ka ga eng?

Bula tsebe 2 le 3

A morutwana 1 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Go tewa eng fa go twe "tshwarega".

A morutwana 2 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Ke eng e e mo setshwantshong, e e dirisetswang go phepafatsa legae? A ke mmôpô kgotsa lefeelo?

A morutwana 3 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 2.

- Botsa: Lefeelo le opela jang?

A morutwana 4 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Ke eng e e kwa godimo kwa kgakala? Ke eng se re emeng mo go sona?

Ba gopotse lefoko **"dithebe"**.
A morutwana 5 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Ke eng se se kwa godimo thata se se ka keng sa tshwarega?

Ba gopotse polelwana **"se o se gatang"** A morutwana 6 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 3.

- Botsa: Ke eng lefatshe? Legodimo lona ke eng?

Ba letle go nagana gore dithamalakwane mo tsebeng e e latelang di tlile go bua ka eng.

Bula tsebe 4 le 5

A morutwana 7 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 4.

- Botsa: "kgabo" ke eng?

A morutwana 8 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 4.

- Botsa: A setshwantsho se ke sa mokgwaro kgotsa kerese?
- Ba gopotse mafoko a: "kgabo" le"mokgwaro".
- Go kaya eng gore "a be a ntsha kgabo, a be a swa"?

A morutwana 9 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 5.

- Ke eng se se nang le maotwana?

A morutwana 10 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 5.

- Botsa: Ke phologolo efe e e mo setshwantshong?

A morutwana 11 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 5.

Maoto a sebokolodi a makae ka palo? Goreng e bidiwa terena e e maotwana?

Bonela pele gore mo tsebeng go tlile go buiwa ka dithamalakwane dife.

Bula tsebe 6 le 7

A morutwana 12 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Ke eng se se konegileng mme se loma?

A morutwana 13 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Ke eng se re segang ka sona kwa masimong?

A morutwana 14 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 6.

- Botsa: Goreng go twe sekele e a loma?

Ba gopotse lefoko le: **"masimong".**
A morutwana 15 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Ke eng e e apereng diaparo tse tshweu le kholoro e ntsho e?

A morutwana 16 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Ke nonyane e e ntseng jang e e aparang kholoro?

Ba gopotse lefoko le: **"kholoro".**

A morutwana 16 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 7.

- Botsa: Goreng go twe legakabe le na le kholoro e tshweu?

Bonela pele gore mo tsebeng go tlile go tlile go latela dithamalakwane dife.

Bula tsebe 8 le 9

A morutwana 17 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Mafulo a matala ke eng?

A morutwana 18 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Ke eng se se kwa godimo se re ka se kgoneng go se ama?

A morutwana 19 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 8.

- Botsa: Goreng ba bitsa legodimo mafulo?

A morutwana 20 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 9.

- Botsa: Mo setshwantshong se se mo tsebeng ya 9, o bona eng?

A morutwana 21 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 9.

- Botsa: O nagana gore go buiwa ka fenitšhara efe?

A morutwana 22 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 9.

- Botsa: A tafole e na le maoto a mane?

Bonela pele gore mo tsebeng go tlile go tlile go latela dithamalakwane dife.

Bula tsebe 10 le 11

A morutwana 23 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 10.

- Botsa: Ke batho ba ba ntseng jang bona ba go buiwang ka bona ba?

Ba gopotse polelwana **"bosigo le motshegare".**

A morutwana 24 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 10.

- Botsa: "Tlhago" ke eng?

Ba gopotse lefoko **"tlhago".**

A morutwana 25 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 11.

- Botsa: Go buiwa ka eng fa?

A morutwana 26 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 11.

- Botsa: A ke pula eo kgotsa ke go duma ga maru?

A morutwana 27 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 11.

- Botsa: Go duma ga maru go ntsha jang molelo?

Bonela pele gore mo tsebeng go tlile go tlile go latela dithamalakwane dife.

Bula tsebe 12 le 13

A morutwana 28 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Fa go twe batho ba "furalane" go kaiwa eng?
- Ba gopotse lefoko: "furalane".

A morutwana 29 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 12.

- Botsa: Dithwe tse go tweng di furalane ke dife?
- Ba gopotse lefoko: "dithwe".

A morutwana 30 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 13.

- Botsa: Badumedi ke batho ba ba jang?

A morutwana 31 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.

- Ke dithwe dife tsa mmele tse go buiwa ka tsona fa?
- A morutwana 32 a buise gape polelo e e latelang mo tsebeng ya 13.
- Mmala wa meno o jang?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go tshamekwa dithamalakwane dife.

Ba thuse o ba gopotse malepa a menwana:

Kgonojwe

- Fa o buisa polelo, o tlogele lefoko le o sa le itseng, o buise a mangwe.

Supabaloi

- Supa o be o lebelele ditshwantsho le setlhogo.

- Go na le dikarolwana tsa mafoko tse o sa kgoneng go di buisa.

Podile

- Kapodisa mafoko ka medumopuo.

Monnyennye

- Kopa morutabana go go thusa ka lefoko.

Thuto ya 5

Ba gopotse setlhogo sa buka **"Dithamalakwane tsa ga Nono".**

Bula tsebe 12 le 13 (poeletso)

- Botsa: Kana re feleleditse go tweng ka thamalakwane e e tlhalosang meno?

Bonela pele gore mo tsebeng e e latelang thamalakwane ya teng e tlile go bua ka eng.

Bula tsebe 14 le 15

A morutwana 33 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Ke eng se se tshwantshanngwang le batho fa ba ne ba re "ke nna kwa pele, ke nna kwa pele?

Ba gopotse polelwana **"ba ne ba re"**

A morutwana 34 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 14.

- Botsa: Go buiwa ka dithwe tse dife tsa mmele fa?

Ba gopotse lefoko **"dithwe".**
A morutwana 34 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 14.

Botsa: Maoto a raya jang fa a re **"Ke nna kwa pele".**
A morutwana 36 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Goreng sengwe le sengwe se tloga fa kgosi e fetsa go tlhaba?

A morutwana 37 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Kgosi e go buiwang ka yona e, ke eng?

A morutwana 37 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 15.

- Botsa: Ke eng se go tweng se fisa go feta molelo?

A morutwana 37 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 15.

- Botsa: A wena o ne o itse gore letsatsi le fisa go feta molelo?

A barutwana ba bonele pele gore gotlile go tshamekwa thamalakwane efe mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 16 le 17

A morutwana 38 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Ke eng batho ba ba robetseng mo bolaong jo botala?

Ba gopotse mafoko a **"ipitika"** le **"phoka".**
A morutwana 39 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Ke eng se go buiwang ka sona se se tshwanang le metsi?

A morutwana 39 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 16.

- Botsa: Phoka e ipitika jang fa fatshe?

A morutwana 40 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 17.

- Botsa: A wena o a ba itse basimane ba ba sa kgaoganeng ba?

A morutwana 41 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 17.

- Botsa: Basimane ba batlhano ba, ba ka nna karolo efe mo mebeleng ya rona?

A morutwana 42 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 17.

- Botsa: A o kile wa lemoga gore menwana ga e kgaogane?

A ba bonele pele gore mo tsebeng e e latelang go tlile go tshamekwa dithamalakwane dife.

Bula tsebe 18 le 19

A morutwana 43 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Ke nonyane efe e e pegang batho mo mpeng?

Ba gopotse lefoko: **"pegang"**

A morutwana 44 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Kgosi e ne e lebogela eng?

A morutwana 45 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 18.

- Botsa: Ke eng se re tsamayang ka sona mo moyeng jaaka nonyane?

A morutwana 46 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 18.

- Botsa: O kile wa nagana gore sefofane se ka bidiwa "nonyane"?

A morutwana 47 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 19.

- Botsa: Basimane ba go buiwang ka bona, ke bomang?

A morutwana 48 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 19.

- Botsa: A go buiwa ka dikgong kgotsa ka molelo?

A morutwana 49 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 19.

- Magala a nna mahibidu tleree fa go rileng?

A barutwana ba bonele pele gore jaanong go tlile go buiwa ka dithamalakwane dife mo tsebeng e e latelang.

Bula tsebe 20 le 21

A morutwana 50 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 20.

- Ke eng e e kaiwang jaaka nkoko o a nang le diso mo mmeleng otlhe?

A morutwana 51 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Kana ke eng se se re gotetsang?

Ba gopotse lefoko **"gotetsa".**

A morutwana 51 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 20.

- Botsa: Ke eng e e tshwanang le diso mo mpaoleng?

Ba supetse lefoko **"mpaola"**
A morutwana 52 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Ke eng e e itlamileng ka lebanta mo lethekeng?

Ba gopotse lefoko: **"lethekeng".**

A morutwana 53 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Ke tshenekegi efe e e itlamileng mo lethekeng?

A morutwana 54 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 21.

- Botsa: Ao! A mme o ne o itse gore ngwetsi e itlama mo lethekeng?
- A barutwana ba bonele pele gore jaanong go tlile go buiwa ka dithamalakwane dife mo tsebeng e e latelang, le gore kgang e tlile go felela kae.

Bula tsebe 22

A morutwana 55 a buise polelo e le nosi mo tsebeng ya 22**.**

- Botsa: "Basimane" ba kaya eng?

Ba gopotse mafoko a: **"basimane"**, **"dithobanyane"** le **"tshupanako".**

A morutwana 56 a buise polelo e e latelang mo tsebeng ya 22.

- Botsa: Ke eng se se re supetsang nako?

A morutwana 57 a buise polelo e e latelang gape mo tsebeng ya 22.

- Botsa: Ke eng manakana a tshupanako?
- A o itumeletse dithamalakwane tse?

Ba gopotse mafoko a: **"dithobanyane"**le **"manakana".**

Ba itsese gore le tlile go tswelela mo nakong e e tlang fa le tlile go diragatsa kgang.

Thusa barutwana go aroganya mafoko ka medumopuo. Ba lemose gore mafoko otlhe a, a na le modumopuo wa ts mo go ona, mme ba kwale modumopuo o wa ts ka mmala o mošibidu:

Tirwana

Ba phaphathe matsogo fa ba ntse ba a buisa:
lefatsheng > fositse + f/o/s/i/t/s/e/

Mafoko	Mafoko a a bontshang medumopuo. A kwale ka mmala o mošibidu
fositse	f/o/s/i/t/s/e/
ntshitseng	
tsamaya	
tsena	
fetsa	
robetseng	
metsi	
gotetsa	
ngwetsi	

Thuto ya 6

Ba gopotse setlhogo sa buka le tatelano e e nepagetseng ya ditiragalo.

Bua jaana: Gompieno re tlile go diragatsa kgang e re e buisitseng.

- Botsa: Ke bomang ba tlileng go nna badiragatsi ba rona? Nono, Kuku, Baile, bana?
- Botsa: Ke bomang ba ba tlileng go nna dilo tse tsotlhe tse di mo dithamalakwaneng?
- Botsa: Ke mang yo o tlileng go tsamaisa motshameko?

Ba gopotse gore ba e seng badiragatsi, ba tlile go tshegetsa ba ba diragatsang.

Tirwana

A motshameko o simologe jaanong. Ba thuse go araba dipotso ka ga dithamalakwane.

Lebaganya ditshwantsho le dithamalakwane:

Ditshwantsho	Dithamalakwane
	Mpolelele dilo, o be o mpolelele. Mme yo o opelang a boela kwa lebating.
	Mpolelele dilo, o be o mpolelele. Terena ya thoteng e nang la maotwana.
	Mpolelele dilo, o be o mpolelele. Nkoko yo o konegileng fela a loma.
	Mpolelele dilo, o be o mpolelele. Motho wa me yo o nang le maoto a matelele a mane fela ga a itse go tsamaya.
	Mpolelele dilo, o be o mpolelele. Kgosi ya me e e reng e fetsa go tlhaba, go tloge sengwe le sengwe.
	Mpolelele dilo, o be o mpolelele. Basimane ba ba batlhano. Basimane ba, ga ba kgaogane.